

Derleme Makalesi | Review Article

SAHNE TASARIMINDA IŞIĞIN İŞLEVİ ÜZERİNE TEMEL BİR İNCELEME

A FUNDAMENTAL REVIEW of the FUNCTION of LIGHT in STAGE DESIGN

Fırat Sırma¹

Öz

Sahne sanatlarında ışık, izleyicinin algısını yöneten ve dramatik atmosferi inşa eden en dinamik tasarım öğesidir. Günümüzde ışık tasarımı, salt görünürlüğü sağlayan teknik bir zorunluluk olmanın ötesine geçerek; mekânın ontolojik yapısını değiştiren ve metnin alt metnini görselleştiren bir anlatım diline dönüşmüştür. Bu çalışmanın temel amacı; ışığın sahne üzerindeki teknik, dramatik, psikolojik ve estetik işlevlerini bütüncül bir perspektifle analiz etmektir. Nitel araştırma paradigması çerçevesinde betimsel tarama modeli esas alınarak yapılandırılan bu çalışmada; konuyla ilgili literatür eleştirel bir süzgeçten geçirilmiş ve elde edilen veriler tematik bir bütünlük içinde sentezlenmiştir. İnceleme neticesinde ışığın; odak noktası yaratma, zaman-mekân algısını manipüle etme ve duygusal atmosferi belirleme gibi çok katmanlı işlevleri, neden-sonuç ilişkisi bağlamında ortaya konulmuştur. Çalışma, ışık tasarımının yönetmenlik vizyonunun pasif bir tamamlayıcısı değil; sahne estetiğini doğrudan şekillendiren aktif ve otonom bir sanat formu olduğunu vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Sahne Işığı, Sahne Tasarımı, Işık Tasarımı, Çağdaş Tiyatro, Sahne Estetiği.*

Abstract

In the performing arts, light is the most dynamic design element, governing the audience's perception and constructing the dramatic atmosphere. Today, lighting design has moved beyond being a mere technical necessity that ensures visibility; it has evolved into a narrative language that alters the ontological structure of space and visualizes the subtext of the text. The primary objective of this study is to analyze the technical, dramatic, psychological, and aesthetic functions of light on stage from a holistic perspective. Structured within the framework of a qualitative research paradigm and based on the descriptive survey model, this study critically examines relevant literature, and synthesizes the data obtained within a thematic integrity. The study reveals the multilayered functions of light, such as creating a focal point, manipulating the perception of time and space, and determining the emotional atmosphere, within the context of a cause-and-effect relationship. The study emphasizes that lighting design is not a passive complement to the director's vision, but an active and autonomous art form that directly shapes the stage aesthetic.

Keywords: *Stage Lighting, Stage Design, Lighting Design, Contemporary Theatre, Stage Aesthetics.*

¹ Öğr.Gör., Gümüşhane Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Tasarım Bölümü, Gümüşhane, Türkiye.

ORCID: 0000-0002-5315-5685. E-posta: firatsirma@gumushane.edu.tr

Atıf Bilgisi (Citation inf.): Sırma, F. (2025). Sahne Tasarımında Işığın İşlevi Üzerine Temel Bir İnceleme. *Görünüm Sanat Tasarım ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (16), 1-9. DOI:[10.5281/zenodo.17904277](#)

Giriş

Sahne sanatları, özü itibarıyla görsel ve işitsel uyarıların birleşimiyle inşa edilen bir algı yönetimi sürecidir. Bu süreçte ışık, salt oyuncuyu ve dekoru görünür kılan fiziksel bir foton akışı olmanın çok ötesinde; mekânın ontolojik yapısını belirleyen ve dramatik zamanı kurgulayan birincil tasarım ögesidir. Sahne estetiğinin kuramsal temellerini inceleyen Nutku (2019), ışığın sahnedeki varlığını görsel bir rejî olarak tanımlar ve ışığın yokluğunda dramatik eylemin sadece işitsel bir anlatıya indirgeneceğini vurgular. Dolayısıyla sahne tasarımı bağlamında ışık; metnin ve yönetmenlik vizyonunun pasif bir tamamlayıcısı değil, atmosferi ve duygusal akışı doğrudan yöneten aktif bir anlatıcı kimliğine sahiptir. Tarihsel perspektiften bakıldığında, aydınlatma teknolojilerindeki dönüşüm, sahne estetiğinin de evrimini belirlemiştir. Işık tasarımının duayenlerinden Pilbrow'un (2008) belirttiği üzere; mum ve gaz lambasıyla başlayan aydınlatma dönemi, elektriğin kontrol edilebilir hale gelmesiyle yerini atmosfer tasarımına bırakmıştır. Bu dönüşüm, tasarımcılara sadece karanlığı aydınlatma değil; gölge, renk ve yoğunluk parametrelerini kullanarak karakterin iç dünyasını ve oyunun alt metnini görselleştirme imkânı sunmuştur. Artık ışık, sahnede konuşulmayanları söyleyen görsel bir diyaloga dönüşmüştür.

Güncel literatürde ışığın işlevselliği, sadece estetik değil, nöro-bilişsel etkileri üzerinden de tartışılmaktadır. Yüksel (2021), tarafından yapılan çalışmada, sahne aydınlatmasındaki renk ve açı değişimlerinin, izleyicinin duygusal durumunu ve odaklanma seviyesini metinsel kurgudan daha hızlı manipüle edebildiği ortaya konulmuştur. Seyirci, ışığın rehberliği olmadan sahnede nereye bakacağını, gördüğü sahneden korkması mı yoksa huzur mu bulması gerektiğini ayırt etmekte zorlanır. Bu bağlamda ışık, izleyici ile sahne arasındaki estetik mesafeyi ayarlayan psikolojik bir çerçeve işlevi görür. Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı; ışık tasarımının sahne sanatlarındaki çok katmanlı rolünü bütüncül bir yaklaşımla incelemektir. Literatürdeki teknik odaklı yaklaşımların aksine bu çalışma, ışığı; Teknik, Dramatik, Psikolojik ve Estetik olmak üzere dört ana eksenle ele almaktadır. Çalışma, güncel akademik veriler ışığında, ışık tasarımının sahne estetiğindeki belirleyici rolünü sistematik bir literatür taramasıyla ortaya koymayı hedeflemektedir.

1. Yöntem

1.1. Araştırma Modeli

Araştırmanın metodolojik kurgusu, nitel araştırma geleneği içinde yer alan betimsel tarama modeli üzerine temellendirilmiştir. Bu yöntemin tercih edilmesindeki temel gerekçe, sahne ışığına dair literatürde var olan dağınık bilgileri bir araya getirerek bütüncül bir teorik çerçeve oluşturma ihtiyacıdır. Çalışmada incelenen akademik kaynaklar birincil veri olarak kabul edilmiş, elde edilen verilerin analizinde (Yıldırım ve Şimşek, 2021) tarafından önerilen betimsel analiz yaklaşımı izlenmiştir. Bu sistematik süreçte; farklı araştırmacıların teknik ve estetik bağlamdaki bulguları sadece özetlenmekle kalmamış, aralarındaki ilişkiler neden-sonuç bağlamında yorumlanarak sentezlenmiştir.

1.2. Veri Seti Oluşturma

Veri seti oluşturulurken tiyatro, görsel sanatlar ve çevresel psikoloji alanlarını kapsayan disiplinlerarası bir tarama stratejisi izlenmiştir. Web of Science, Scopus ve TR Dizin gibi veri tabanları üzerinden yapılan taramalarda sahne ışık tasarımı, görsel algı ve dramatik atmosfer anahtar kelimeleri kullanılarak

konuyu doğrudan ele alan çalışmalar belirlenmiştir. İnceleme kapsamına alınan eserlerin seçiminde, hakemli dergilerde yayımlanmış makaleler ve lisansüstü tezler gibi bilimsel geçerliliği yüksek kaynaklar önceliklendirilmiştir. Toplanan veriler; teknik, dramatik, psikolojik ve estetik olmak üzere dört ana tema altında sınıflandırılarak karşılaştırmalı bir perspektifle sunulmuştur.

2. Işık Tasarımının Tarihsel Evrimi ve Kültürel Bağlamı

Işık tasarımı, teknik bir inovasyon süreci olmanın ötesinde ait olduğu toplumun kültürel ve sanatsal evrimiyle eşzamanlı ilerleyen tarihsel bir tanıktır. Sahne aydınlatmasındaki her köklü değişim, aslında o toplumun görme biçimlerini ve gerçeklik algısını yeniden inşa etmiştir. Tiyatro tarihçisi (Nutku, 2019), aydınlatma teknolojilerindeki kırılmaların oyunculuk biçimlerinden sahne mimarisine kadar tüm estetik yapıyı dönüştüren bir katalizör işlevi gördüğünü belirtir. Örneğin Rönesans sahnesindeki mum ışığının yarattığı zorunlu genel aydınlık, oyuncu ve seyirci arasındaki mesafeyi ortadan kaldırarak kolektif bir deneyim sunmuştur. Buna karşın 19. yüzyılda gaz lambasının getirdiği kontrol edilebilir karanlık, sahneyi seyirciden kopararak gizemli bir illüzyon kutusuna dönüştürmüştür. Dolayısıyla ışık, sadece sahneyi aydınlatan fiziksel bir araç değil, dönemin sosyo-kültürel atmosferini yansıtan bir tarih yazım aracı olarak okunmalıdır. Günümüzde ise bu evrim, led ve projeksiyon haritalama gibi dijital teknolojilerin sahneye entegrasyonu ile radikal bir boyut kazanmıştır. Geçmişin aydınlatma kavramı yerini görsel atmosfer tasarımına bırakmıştır. (Çakır, 2022) tarafından yapılan çalışmada, dijital aydınlatma teknolojilerinin izleyicinin nöro-bilişsel algısını manipüle ederek sahne üzerindeki zaman ve mekân algısını esnetebildiği vurgulanmaktadır. Gaz lambasının romantik buğusundan led teknolojisinin ultra keskin ve minimal estetiğine geçiş, tiyatrunun gerçekçilik arayışından hiper-gerçeklik düzlemine geçişinin en somut göstergesidir. Bu bağlamda ışık tasarımcısı artık sadece karanlığı aydınlatan bir teknisyen değil, pikseller ve fotonlar aracılığıyla dijital bir dramaturgi inşa eden bir sanatçıdır.

Batı tiyatrosundaki bu teknolojik determinizmin aksine, ışığın kullanımı evrensel bir standarttan ziyade kültürel kodlara bağlı ontolojik bir tercihtir. Geleneksel Türk Tiyatrosu ve Uzak Doğu formları, ışığı gizlenmesi gereken bir illüzyon aracı olarak değil, ritüelin görünür bir parçası olarak konumlandırır. Özellikle Karagöz perdesinde ışık kaynağı olan şemanın konumu, tasavvufi bağlamda varlık ve hiçlik arasındaki ilişkiyi simgeler. Bu kültürel farklılıklar ışık tasarımının tek bir doğruya dayanmadığını, her kültürün kendi dramatik ihtiyaçlarına ve felsefi köklerine göre şekillenen dinamik bir dil olduğunu kanıtlamaktadır.

Tablo 1. Sahne aydınlatma teknolojilerinin tarihsel evrimi ve kültürel bağlamda değişen algısal işlevlerinin karşılaştırmalı analizi.

Dönem / Kültür	Işık Kaynağı	Işığın Temel İşlevi	Seyirci Algısı
Rönesans / Barok	Mum ve Yağ Lambaları	Genel Aydınlatma (Zorunluluk)	Oyuncu ile bütünleşik, mesafesiz
19. Yüzyıl (Romantik)	Gaz Lambası	Atmosfer ve Gizem Yaratma	İllüzyonist, gerçeklikten kopuş
Modern / Dijital	Led ve Projeksiyon	Algı Yönetimi ve Hiper-gerçeklik	Görsel odaklı, manipüle edilmiş algı

Geleneksel (Doğu/Türk)	Doğal Işık / Şem'a	Sembolik ve Ritüelistik Gösterim	Yabancılaştırma, kültürel kod okuma
---------------------------	--------------------	-------------------------------------	--

3. Işığın İşlevleri

3.1. Işığın Estetik İşlevi ve Görsel Kompozisyon ve Atmosfer Oluşumu

Sahne tasarımında estetik işlev, ışığın teknik bir aydınlatma aracı olmanın ötesine geçerek sahneyi soyut bir tuval gibi kullanma becerisini temsil eder. Sahne estetiği üzerine çalışan Gillette (2020), ışık tasarımcısının bu süreçte tıpkı bir ressamın fırça darbeleriyle tuval üzerindeki görsel ağırlığı dengelemesi gibi, sahne üzerindeki parlaklık, gölge ve renk dengesini yönettiğini vurgular. Bu bağlamda ışık, dekorun fiziksel sınırlarını yıkan ve sahne resmini estetik açıdan yeniden tanımlayan bir görsel reji aracıdır. Özellikle çok karakterli veya asimetrik sahne düzenlemelerinde, ışığın yoğunluğu ve yönü, seyircinin odak noktasını belirleyen bir hiyerarşi yaratır. Sahnenin farklı bölgelerine uygulanan ışık seviyeleri arasındaki *chiaroscuro* (açık-koyu) kontrastı, görsel kaosu engelleyerek estetik bir bütünlük sağlar. Böylece ışık, durağan bir sahne resmine zaman ve hareket boyutunu ekleyerek görsel ritmi belirleyen dinamik bir gramer oluşturur. Estetik güç, sadece kompozisyonda değil, sahnedeki materyallerin yüzey dokusunu ve renk paletini manipüle etme yeteneğinde de gizlidir. Işık ve renk teorisyeni (Keller, 2010)'in belirttiği üzere; seçilen filtrelerin renk sıcaklığı ve ışığın geliş açısı, kostüm ve dekorun algılanan fiziksel yapısını kökten değiştirebilir. Işık kaynağının yüzeyle girdiği bu diyalog, dekorun sadece ne olduğunu değil ne hissettirdiğini tanımlar. Örneğin soğuk mavi tonlar sahneye mermer sertliği kazandırırken, sıcak kehribar tonları mekânı yumuşatarak nostaljik bir atmosfer yaratabilir. Bu estetik müdahale, sahne üzerindeki nesnelere duyusal kalitesini yükselterek izleyicinin sadece bilişsel değil, duyusal bir haz almasına da olanak tanır. Estetik işlevsellik, ışığın nesnel gerçekliği taklit etmek yerine onu bilinçli olarak bükmesi ve stilize etmesi noktasında doruğa ulaşır. Özellikle çağdaş ve non-realist tiyatro formlarında ışık, fiziksel dünyanın kurallarını hiçe sayarak kendi estetik mantığını kurar. Uluslararası literatürde (Palmer, 2013) tarafından ışığın mimarisi olarak tanımlanan bu olgu, ışığın fiziksel dekorun yokluğunda bile sahneye sanal duvarlar ve görünmez koridorlar inşa edebilmesini ifade eder. Işık burada metnin ve oyunculuğun bir hizmetçisi olmaktan çıkarak, kendi başına otonom bir sanat formuna dönüşür. Bu stilizasyon yeteneği, sahne mimarisini dekorun kısıtlayıcı fiziksel varlığından kurtararak her an dönüşebilen akışkan bir estetik mekân yaratır. Modern sahnelemelerde sıkça tartışılan *boş sahne* kavramı da ışıkla yeniden yorumlanmaktadır. Dekorun fiziksel eksikliği, ışığın mekân kurucu bir yapı elemanı olarak işlev görmesini zorunlu kılar. (Sözen) 2019, tarafından yapılan analizlerde, bu tür minimalist prodüksiyonlarda ışığın somut nesnelere yerini alarak negatif alanları doldurduğu ve izleyici ile sahne arasındaki estetik mesafeyi düzenlediği belirtilir. Sahnenin tamamını kaplayan homojen bir aydınlatma izleyiciye güvenli bir eleştirel mesafe sunarken; karanlık içinde izole edilmiş noktasal aydınlatmalar, izleyiciyi sahneye duyusal olarak yaklaştırır ve estetik deneyimi yoğunlaştırır.

Teknolojinin gelişimiyle birlikte ışık tasarımı, projeksiyon haritalama ve led teknolojileriyle birleşerek yeni bir estetik evrene geçiş yapmıştır. (Baugh, 2013)'ün *hibrid estetik* bağlamında tartıştığı üzere, bu yeni dönemde ışık ve dekor arasındaki sınırlar tamamen erimiştir. Statik dekorların yerini, ışıkla yaratılan ve anlık olarak değişebilen dinamik dijital yüzeyler almıştır. Bu dönüşüm, sahneye sürekli bir görsel akış ve sonsuz varyasyon imkânı sunarak tiyatroun görsel dilini sinematografik bir estetiğe yaklaştırmaktadır. Geleneksel aydınlatma armatürlerinin ötesine geçen bu entegrasyon, ışık tasarımının

gelecekte sadece sahneyi aydınlatan değil, sahnenin kendisi olan bir disiplin haline geleceğinin en somut göstergesidir.

3.2. Işığın Psikolojik ve Dramatik İşlevleri Bağlamında Duygu ve Algı Yönetimi

Sahne ışığı, nesnel gerçekliği görünür kılar. İşlevinin çok ötesinde, seyircinin duygusal tepkilerini, bilişsel algısını ve dramatik zaman hissini yöneten temel bir psikolojik manipülasyon aracıdır. Modern sahne tasarımının kuramsal temellerini atan Appia (1962), ışığı *müziğin görsel karşılığı* olarak tanımlayarak, onun en az metin kadar güçlü ve akışkan bir dramatik anlatıcı olduğunu savunur. İnsan beyninin renk, yoğunluk ve kontrastı algılama biçimine dayanan bu süreçte, renklerin dalga boyları evrensel psikolojik çağrışımları tetiklemektedir. Fraser ve Bennison'ın (2010)'ın analizlerine göre, sıcak kehribar tonlarının yarattığı samimiyet ve güvenlik hissi ile soğuk mavi tonların veya tepeden gelen dik açılarının yarattığı izolasyon duygusu, metindeki duygusal geçişleri destekleyen sessiz bir dil oluşturur. Bu duygusal yönlendirme, McCandless'in, (1958) seçici görünürlük ilkesiyle birleşerek sembolik bir düzleme taşınır. Sadece yüzün belirli bir kısmını aydınlatıp geri kalanı karanlıkta bırakan gölge oyunları (chiaroscuro), karakterin iç dünyasındaki bölünmüşlüğü somutlaştırır. Tek bir ışık hüzmeleri altında sıkışmış bir karakter imgesi, seyircinin rasyonel düşünme sürecini atlayarak yalnızlık veya çaresizlik temasını doğrudan bilinçaltına kaydetmesini sağlar. Benzer şekilde, yüksek kontrastlı ve sert gölgeli aydınlatma (Low-key) teknikleri sahnede bilinmezlik ve tehdit hissini pekiştirirken, yumuşak ve eşit dağılmış ışıklar (High-key) güvenlik algısı yaratarak oyunun psikolojik gerilim hattını belirler. Duygusal katmanın yanı sıra ışık, seyircinin bilişsel yükünü ve sahnedeki bilgiyi işleme hızını doğrudan etkiler. Essig (2012), ışığın odaklama gücünün izleyicinin zihnini karmaşık detaylardan arındırdığını ve dikkati sadece dramatik eylemin gerektirdiği noktaya kanalize ettiğini vurgular. Bu görsel hiyerarşi yönetimi, sahnede kimin güçlü, kimin zayıf veya kimin o an önemli olduğunu diyaloga gerek kalmadan belirler. Işığın bu psikolojik etkisi, zaman algısının manipülasyonu ile tamamlanır. Türkiye literatüründe Tüzün'ün (2020) de detaylandığı üzere; tasarımcının kullandığı ışık değişimlerinin hızı (fade time) ve ritmi, oyunun temposunu belirleyen en kritik unsurdur. Parker, Wolf ve Block (2013), bu durumu *görsel müzik* olarak nitelendirir; ani kesilmeler (blackout) şok etkisiyle zamanı dondururken, yavaş geçişler rüya benzeri bir akışkanlık yaratır. Bu etki karakterler arası dinamiklerde de somutlaşır; Çelenk'in (2010) ifade ettiği gibi, sahne üzerindeki görsel atmosfer karakterler arası çatışmayı görünür kılar. İki karakterin zıt renk sıcaklıklarında aydınlatılması, aralarındaki dünya görüşü farkını diyalogdan bağımsız olarak görselleştirir. Ayrıca geri dönüş sahnelerinde kullanılan renk ve yoğunluk değişimleri, seyircinin bilinçli zihnini manipüle ederek metnin gerektirdiği zamansal ve mekânsal karmaşıklığın psikolojik bir kolaylıkla kabul edilmesini sağlar.

3.3. Işığın Teknik İşlev ve Teknolojileri

Işık tasarımı, sanatsal ve dramatik yönlerinin ötesinde, karmaşık teknolojik sistemlerin entegrasyonunu ve kaynakların etkin yönetimini gerektiren çok katmanlı bir mühendislik disiplini. Günümüz sahne prodüksiyonlarında kullanılan sistemler, geleneksel analog yapıdan uzaklaşarak, veri akışına dayalı dijital bir mimariye evrilmiştir. Eğlence elektroniği ve güç dağıtımını üzerine uzmanlaşan Cadena (2018), modern bir ışık tasarımcısının sadece estetik bir gözlemci değil, aynı zamanda DMX512 protokolleri, Ethernet ağları ve medya sunucuları arasındaki karmaşık veri trafiğini yöneten bir sistem mimarı olması gerektiğini vurgular. Tasarlanan her bir ışık işareti (cue), bu entegre sistemin bir çıktısıdır ve sahne üzerindeki değişimin milisaniyeler hassasiyetinde kontrol edilmesini sağlar. Bu teknolojik yönetim, ışık efektlerinin hem zamanlama (timing) hem de senkronizasyon açısından dramatik amaçlara tam olarak

uyum sağlaması için zorunludur. Tasarımcının farklı protokoller ve cihazlar arasındaki iletişimi ustalıklı kurması, sahne vizyonunun teknik bir hata olmaksızın, her performansta aynı standartta sunulmasının anahtarıdır. Teknik işlevsellik, sadece veri yönetimiyle sınırlı kalmayıp, armatürlerin optik ve fotometrik özelliklerinin bilinçli kullanımını da kapsar. (Fitt & Thornley, 2002), ışık kaynaklarının yarattığı huzme kalitesinin, sahnedeki nesnelere algılanışını fiziksel olarak değiştirdiğini belirtir. Fresnel merceklein sağladığı yumuşak geçişli ışık ile elipsoidal reflektörlerin sağladığı keskin hatlı ışık arasındaki teknik fark, sahnedeki gerçeklik algısını doğrudan manipüle eder. Bu optik yönetim, modern led teknolojileriyle birleşerek spektral kontrol boyutuna taşınmıştır. Shelley (2013) tarafından detaylandırıldığı üzere, yeni nesil led armatürlerin renk spektrumunu milimetrik hassasiyetle ayarlama yeteneği, sahnedeki kostüm ve dekor renklerinin (CRI - Renksel Geriverim İndeksi) en doğal veya istenen şekilde algılanmasını sağlar. Eskiden manuel olarak jel filtrelerle yapılan renk yönetimi, artık dijital konsollar aracılığıyla saniyeler içinde değiştirilebilen ve hassas bellek bankalarına kaydedilebilen bir yazılım disiplinine dönüşmüştür. Işık tasarımının yönetsel boyutu, 21. yüzyılda çevresel sorumluluk ve sürdürülebilirlik kavramlarıyla yeni bir etik zemine oturmuştur.

Eko-senografi (Ecoscenography) alanının öncüsü (Beer, 2021), ışık tasarımının teknik planlamasında enerji verimliliğinin artık estetik kadar belirleyici bir performans kriteri olduğunu savunur. Yüksek enerji tüketen konvansiyonel tungsten kaynaklardan, düşük enerjili ve uzun ömürlü led sistemlere geçiş, sadece bütçe kontrolü değil, prodüksiyonun karbon ayak izini düşürmek adına lojistik bir zorunluluktur. Tasarımcının atık yönetimi, cihaz ömrü ve enerji tüketimi üzerine yaptığı teknik hesaplamalar, ışık teknolojisi seçimini salt teknik performansın yanında etik bir sorumluluk haline getirir. Dolayısıyla ışığın teknik mükemmeliyeti, sadece donanımın doğru çalışması değil, sanatsal vizyonun sürdürülebilir ve verimli bir teknolojik altyapı üzerine inşa edilmesidir.

Sonuç ve Değerlendirme

Sahne sanatlarında ışığın işlevselliği üzerine yürütülen bu sistematik inceleme, ışık tasarımının salt görünürlüğü sağlayan lojistik bir operasyon olmanın ötesine geçerek, sahne estetiğini ve dramatik algıyı doğrudan inşa eden otonom bir anlatım diline dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Literatürdeki verilerin bütüncül sentezi, tiyatro sanatında teknik ve estetik arasındaki yapay ayrımın çöktüğünü; ışığın teknik parametrelerinin (yoğunluk, renk, açı) doğrudan psikolojik ve dramatik birer göstergeye dönüştüğünü kanıtlamaktadır. Bu bağlamda ışık, metnin pasif bir illüstratörü değil, sahne üzerindeki anlamı yeniden üreten bir görsel dramaturg işlevi görmektedir. Araştırma bulguları, ışığın bir metonimi aracı olarak, bütün bir temayı veya çatışmayı tek bir görsel jestle temsil etme yeteneğine kavuştuğunu göstermektedir. Sözlü dilin lineer ve rasyonel yapısının aksine, ışık eşzamanlı ve bilinçaltına hitap eden bir iletişim kurarak seyircinin duygusal belleğini manipüle etmektedir. Dolayısıyla, modern sahnelemede ışık tasarımcısı; yönetmenin vizyonunu teknik sistemlere tercüme eden bir ara eleman değil, eserin *görsel yazarlığını* üstlenen kurucu bir bileşendir. Çalışmanın işaret ettiği bir diğer kritik dönüşüm, 21. yüzyıl sanat pratiklerinin getirdiği etik ve teknolojik paradigma değişimidir. Işık tasarımı, estetik özgürlüğün yanı sıra artık küresel sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu bir *eko-senografi* anlayışını benimsemek zorundadır. Enerji verimliliği ve atık yönetimi, tasarımın sanatsal değerinden bağımsız teknik detaylar olmaktan çıkmış; iyi tasarım kavramının ontolojik bir kriteri haline gelmiştir. Eşzamanlı olarak, dijitalleşme ve projeksiyon haritalama teknolojileri, fiziksel sahnenin sınırlarını aşındırarak tiyatroyu sabit bir mekândan *akışkan bir deneyim alanına* dönüştürmüştür. Geleneksel aydınlatma yöntemlerinin yerini alan akıllı algoritmalar ve interaktif sensörler, ışığın sadece sahneyi aydınlatan değil, oyuncu ve

seyirciyle canlı etkileşime giren performatif bir partnere dönüşmesine olanak tanımaktadır. Bu durum, geleceğin sahne estetiğinin fiziksel dekorlardan arınarak, ışıkla inşa edilen sanal ve hibrid mekânlar üzerinden kurgulanacağını öngörmektedir.

Söz konusu teknolojik ve estetik özerkleşme, sahne üretimindeki geleneksel hiyerarşiyi de geri dönülmez biçimde dönüştürmektedir. Geçmişin '*Yönetmen-Dekorcu-Işıklı*' arasındaki dikey ve emir-komuta zincirine dayalı ilişki modeli, yerini yatay bir ortak yaratım sürecine bırakmıştır. Işık, artık dekorun inşası tamamlandıktan sonra sahneye eklenen son dakika bir süsleme katmanı değil; projenin henüz masa başı çalışmasında belirlenen, mekânın ve oyunculuğun sınırlarını çizen kurucu bir dramaturgi ögesidir. Bu durum, çağdaş sahnelemeyi Wagner'in *Gesamtkunstwerk* (Bütünsel Sanat Eseri) idealine yaklaştırarak, disiplinler arasındaki sınırların eridiği *Total Tiyatro* anlayışını güçlendirmektedir. Dolayısıyla modern ışık tasarımı, kostümün dokusundan dekorun mimarisine, oyuncunun jestinden sesin yayılımına kadar tüm bileşenlerle organik bir diyalog kuran bütüncül bir senografi pratiği olarak okunmalıdır.

Son tahlilde bu araştırma, alanın gelecekteki akademik gelişimi için iki temel gerekliliği ortaya koymaktadır. Birincisi, ışığın ritim ve atmosfer üzerindeki etkilerinin nöro-bilişsel düzeyde ölçüldüğü ampirik seyirci araştırmalarına duyulan ihtiyaçtır; zira ışığın nasıl yapıldığı kadar, izleyicinin zihninde nasıl işlendiği de bilimsel verilerle desteklenmelidir. İkincisi ise tiyatro eğitimi müfredatlarının radikal bir reformla, ışık tasarımını teknik bir ders statüsünden çıkarıp dramaturji ve rejî eğitimiyle bütünleşik bir sahneleme dili olarak yeniden konumlandırmasıdır. Işığın sanatsal, yönetimsel ve psikolojik potansiyelinin tam olarak kavranması, tiyatro sanatının dijital çağdaki varoluşunu sürdürebilmesi ve izleyici ile kuracağı ilişkinin derinliğini koruyabilmesi adına hayati bir zorunluluktur.

Kaynakça

Appia, A. (1962). *Music and the art of the theatre* (R. W. Corrigan & M. D. Dirks, Çev.). University of Miami Press.

Baugh, C. (2013). *Theatre, performance and technology: The development and transformation of scenography* (2. Baskı). Palgrave Macmillan.

Beer, T. (2021). *Ec scenography: An introduction to ecological design for performance*. Palgrave Macmillan.

Brook, P. (2020). *Boş alan* (M. Nutku, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

Cadena, R. (2018). *Electricity for the entertainment electrician & technician* (2. Baskı). Routledge.

Çakır, B. (2022). Dijitalleşen dünyada sahne tasarımı ve değişen estetik algı. *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, (28), 111-125.

Çelenk, S. (2010). *Dramatik tasarım*. Mitos Boyut Yayınları.

Essig, L. (2012). *Lighting and the design idea* (3. Baskı). Cengage Learning.

Fitt, B., & Thornley, J. (2002). *Lighting technology: A guide for the entertainment industry* (2. Baskı). Focal Press.

- Fraser, N., ve Bennison, S. (2010). *The handbook of stage lighting*. Crowood Press.
- Gillette, J. M. (2020). *Designing with light: An introduction to stage lighting* (7. Baskı). McGraw-Hill Education.
- Keller, M. (2010). *Light fantastic: The art and design of stage lighting*. Prestel.
- McCandless, S. (1958). *A method of lighting the stage*. Theatre Arts Books.
- Nutku, Ö. (2019). *Sahne bilgisi*. Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Palmer, S. (2013). *Light: Readings in theatre practice*. Palgrave Macmillan.
- Parker, W. O., Wolf, R. C., & Block, D. (2013). *Scene design and stage lighting* (10. Baskı). Wadsworth.
- Pilbrow, R. (2008). *Stage lighting design: The art, the craft, the life*. Design Press.
- Shelley, S. L. (2013). *A practical guide to stage lighting* (3. Baskı). Focal Press.
- Sözen, N. (2019). Sahne tasarımında ışığın dramatik anlatım dili olarak kullanımı. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 8(62), 1435-1444.
- Tüzün, Y. (2020). *Sahne ışık tasarımı*. Mitos Boyut Yayınları.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, Ö. (2021). Tiyatroda atmosfer yaratım aracı olarak ışık tasarımı. *Sahne ve Müzik*, (14), 88-106.

Extended Abstract

This study aims to analyze the functions of light, one of the most dynamic elements of stage design, through a systematic review. In performing arts such as theater, opera, and dance, lighting design functions not merely as a technical necessity ensuring visibility, but as a key narrative language in achieving the aesthetic, dramatic, and psychological goals of the work. Contrary to the traditional approach that views light as a passive complement to the text, this research aims to reveal its active role in directly constructing stage aesthetics.

Designed with the literature review method within the framework of qualitative research approaches, this study was conducted using the descriptive survey model. The study's data were collected from peer-reviewed academic sources (articles, theses, and books) in the fields of theater and visual arts. The obtained data were analyzed using the descriptive analysis technique; the functions of light were categorized and synthesized within the contexts of Technical, Dramatic, Psychological, Aesthetic, Historical/Cultural, and Audience Relationship to reach a holistic synthesis.

The review results indicate that the functionality of light exhibits a hierarchical and cyclical structure:

Technical Functions: Constitute the infrastructure of all other functions; visibility and system management are prerequisites for aesthetic production.

Dramatic and Psychological Functions: Responsible for establishing the stage atmosphere and triggering feelings of tension/relaxation in the audience. It was observed that light has the power to affect the audience's emotional and cognitive perception faster than verbal language.

Aesthetic Functions: Light transforms the stage into a three-dimensional painting by ensuring composition and visual balance.

Managerial Dimension: In contemporary theater, while facing necessities such as energy efficiency and technological integration, light also blurs traditional boundaries by including the audience area in the dramatic action.

This study confirms that lighting design is no longer an auxiliary element but a main linguistic component that actively constructs the dramaturgical structure. The role of the lighting designer has elevated beyond technical proficiency to the position of a “visual dramaturg.” Consequently, the following recommendations are made for the development of the field: increasing empirical studies measuring the impact of lighting cues on the physiological responses of the audience; conducting environmental sustainability analyses of new lighting technologies; and investigating the adaptation of lighting design principles to digital/virtual theater forms. This holistic analysis concludes that fully grasping the artistic and managerial potential of lighting design will direct the future development of the art of theater.